

Szín

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

2003. NOVEMBER

8/5

TARTALOM

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET MŰHELYÉBŐL

Beke Pál: Bevezető magyarázat új rovatunkhoz, ajánlás első szövegéhez 1

Poitiers – a polgári élet Observatóriuma. Egy a polgárok által kézbe vett önkormányzati kezdeményezésről (Szöllősi Eszter) 2

Tóth Zsuzsanna: Szakmaiság, tendenciák – kérdő- és felkiáltójelek az amatőr színjátszásban 5

Identitás – útkeresés. Daróczi Ágnes emlékezik az újkori roma folklór mozgalomról (Szemes Zsuzsa) 10

KITEKINTÉS

Dr. Horváth Iván: Májusi moszkvai morzsák 16

A SZAKMA ÜNNEPEI

Barsi Hajna: A Magyar Csipkekészítők Egyesületének kiállítás megnyitója a Népi Iparművészeti Titkárságon 18

Bárkányi Ildikó: A Napsugaras Dél-Tisza menti Népművészeti és Kulturális Egyesület népművészeti tárgyalóköri kiállítás megnyitója 20

VISEGRÁDI NÉGYEK

Borbás György: Tíz éves a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Ünnepi rendezvénysorozat 2003. nov. 6-7. 21

Beszámoló a prágai testvérintézet látogatásáról (Tóth Erzsébet) 24

A prágai Helyi kultúra című havilapról (Radnai Johanna) 24

KÖNYVISMERTETÉS, KÖNYVKRITIKA

Pordány Sarolta: Vissza, vagy előre? Innovatív közművelődési kezdeményezések. Beke Pál – Deme Tamás (szerk.): A szabadművelődéstől a közösségi művelődésig című tanulmánygyűjteményről (Bp., 2003. Széphalom Könyvműhely) 26

Sörös Erzsébet: Civilvilág – egy nagyvárosi közösségfejlesztési modell tükrében 30

FOLYÓIRAT BEMUTATÁS

Andrássy Mária: Jövönk záloga? Az Új Ifjúsági Szemle 1. évfolyam, 1. számáról, 2003 ősz. 32

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

Nagy Júlia: Település animációt megalapozó társadalomkutatás az Ipoly mentén. Falukutatói tapasztalatok Tésa, Perőcsény, Letkés, valamint a szlovákiai Ipolyszalkán (2000-2003.) 36

Borbás György: A Csersegtomaji Szabad Művészet Alkotótábor. Alkotók a Vajdaságból, Horvátországból, Kárpátaljáról és Erdélyből 41

Győri Lajos: A kortárs fotóművészet helyzete 2003-ban 47

Magyar fotográfusok sikerei külföldön (Győri Lajos) 47

SZAKMAI HÍREK 49

ÚJKÖNYVEK – VÁLOGATÁS 51

SZERZŐINK 35

Bessenyei György és Wlassics Gyula díjasok köszöntése. Fotók a díjasokról.

SZÍN 8/5 – 2003. november

SZÍN – a Magyar Művelődési Intézet folyóirata. Megjelenik kéthavonta.

Szerkesztőbizottság: Elnöke: Beke Pál. Tagjai: Barsi Hajna, Egyed Albert, Komjáti Gabriella, Péterfi Ferenc, Szöllősi Eszter, Tóth Erzsébet, Tóth Zsuzsanna.

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ.

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: BEKE PÁL.

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8. Szerkesztőségi titkár: Szeder Erika.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel: 201-5053. Fax: 201-5764.

E-mail: kalmarj@mmi.hu, szedere@mmi.hu, matyus@enternet.hu

A lapot Szűts Eszter festőművész tervezte.

E számunkat Bakos Ildikó szobrászművész Wlassics Gyula plakett-tervezéseivel illusztráltuk.

Készült a Somogy-Print Bt. nyomdaüzemében. 1165 Budapest, Hangulat u. 4.

ISSN 1416-6925

BEKE PÁL

BEVEZETŐ MAGYARÁZAT ÚJ ROVATUNKHOZ, AJÁNLÁS ELSŐ SZÖVEGÉHEZ

Louis Caul-Futy felső-szavojai kollegámmal, '90 nyarán egy Balaton melléki UNESCO konferenciáról szerzett kedves jó barátommal ücsörögtünk tavaly a Vörösmarty téren. Az utóbbi években minden tavaszon, nyáron vagy kora-ősszel rendszeresen előfordulunk itt, hogy amíg népfőiskolájának, ilyen-olyan kurzusainak Magyarország iránt érdeklődő tagjai a pesti Belvárosban csavarognak, három-négy órára találkozunk. Fecserészni szoktunk erről-arról úgy, ahogyan arra kölcsönös nyelvi hiányosságaink miatt képesek vagyunk. Számomra nemcsak örömet és jó társaságot, hanem *szakmai továbbképzést* is biztosít ez a rendszeresen ismétlődő néhány óra. Hogy amit most idézni szeretnék, ez akkor volt-e, amikor a *Pro Cultura Hungariae* kitüntetését átvette, avagy azt megelőzően, már nem tudom. Az bizonyos, hogy ezt a beszélgetésünket alkalmi tolmács, vélhetően *Komjátí Gabi* segítette, hiszen magamtól nem lettem volna képes mindazokra az árnyalatokra fényt deríteni, amire e délutánból visszaemlékezem.

Lajos (ahogyan magunk között emlegetjük) a közösségi művelődés egyik nagyon fontos határterületén, *a települések humán fejlesztésével foglalkozva* töltötte aktív, s manapság már tán vagy évtizede nyugdíjazott életét. E tárgyban többször volt tanácsadónk itthon és még többször vendéglátónk és vezetőnk odakünn. Hazai kitüntetését is ez indokolta. A tapasztalatcserékre fordítható források híján aztán ritkulnak e célból szervezett találkozásaink; az utóbbi évekre tulajdonképpen a Vörösmarty téri eszmecserék maradtak.

Bár mondandóhoz nem szorosan tartozik, azt azért megjegyzem, hogy Lajos abban az értelemben nem átlag-európai, vagy éppen nem átlag-francia, hogy elcsudálkozna hazai állapotainkon. Bár a magaméval rokon naivitása előbukkant ismeretségünk hajnalán; a közép-európai változásoktól, különösen a politikusi szerepbe került értelmiségiek szerepvállalásától azt feltételezte, hogy az itt tapasztalt, az itt megjelenő felelős, felelősségvállaló és plebejus habitus talán a nálunk (a franciaországi, a nyugat-európai) hivatásos, ám szerinte üres és neutrális politikusi magatartásra is hatással lesz – aztán velem együtt ő is rájött, hogy a nyugati magatartásminta erősebb, mint az átmenetileg szerepavarba került közép-európai értelmiségiek naivákra emlékeztető politikusi vendéglátásai. Nem átlagosan tájékozott, nemcsak azért, mert váltakozó újságokat és különféle kaptafára íródott könyveket olvas, s nemcsak, mert látásmódja a helyi társadalmakra és konkrét napi feladatokra figyelmes otthon is, hanem mert egy balti állammal rendszeres, és gondolom, hogy ugyancsak sokszálú baráti kapcsolatban áll. Van tehát mihez viszonyítsa általa várhatóan érzékelt állapotainkat. Abban sem mondható átlagosnak, hogy nem ítélkezik, s hogy nem ellendrukker. Pusztán annyit szeretne, hogy *itthon mi is békében és jólétben éljük le* azt az időt, ameddig e földön (mi Magyarországon) vendégeskedünk. Ebben segít.

Otthon, Felső-Szavojában is ezen dolgozik. Konkrét kistájak, a svájci határhoz szorított vagy éppen a magashelyi legelők alatt kiépült települések, az ott élő családok, az ott működő tradicionális gazdaságok és vállalkozások megélhetésén fáradozik. Fenn- és megmaradásukat alapvetően *az együttműködés-*

re való képességeik fejlesztésétől reméli. Az ott is megjelenő globalizáció kétes eredményeit tekintve van mit fejlesztenie, ezt a korábbi évek alatt a helyszínen láthattuk. Érzékelhettük, hogy ott sincs kolbászból a kerítés, még akkor sem, ha hazája és honfitársai már régóta EU-tagok.

Lajos sokat tett azért, hogy Közép-Európába benyomorodva értjük és megértsük a kontinens boldogabbik felének árnyalt állapotait. Nem állíthatom, hogy azonnal fölfogtam *a falusi szülők egyesülete által a saját gyermekeik részére alapított helybéli szakiskola* népszerűségmegtartó és felelősségfejlesztő erejét, értelmét. Nem állítom, hogy megértettem, miként lehet *egyesületi alapon egyetemet teremteni* a Genf-melletti Annemasse határában, s hogyan lehet annak soros elnöke éppen az az almásgazda, akinek takaros, számunkra mintaszerű, de odakünn bizonyára átlagos szövetkezetét éppen azelőtt szemrevételeztük. Nem állítom, hogy azonnal beláttam, miként lehetséges, hogy a munkájukat Svájcban végző franciák *érdekképviseleti egyesületéből* nőtt ki évtized múltán egy államközi szervezet és egy euróregió. Hogyan lehet tehát, hogy egy, a résztvevők szüksége és szükségleteire szerveződött magánkezdeményezésre az állam nemcsak figyel, hanem támogatja, majd komolyan véve azt, az általuk javasolt megoldások szerint intézkedik, sőt; az ekként felvetett gondok folyamatos megoldására végül stabil struktúrát épít. Mindemellett persze megismertük a klasszikus népművelői, rendezvényszervezői szervezeteket és tevékenységüket, ezek egyesületi átmeneteit, és az itthon népművelőként emlegetett professzió kiterjedését, átalakulását ugyancsak.

Lajostól értettem meg, hogy az itthon is divatossá vált szókapcsolat, *a fenntartható fejlődés* (sustainable development) *életrevaló* (viable) fejlődésként vagy inkább *életképes* (vivable) fejlődés értelmében értelmezhető leginkább – így már magam is felfogom, hogy mit jelent. Tőle tanultam, hogy ezt, tehát az „életképes” fejlődést sehol és sehogy másutt, csak *lokálisan* lehet *a helyben elérhető, a helyben rendelkezésre álló forrásokra való támaszkodásra* vonatkoztatni. Majd ha egy településen meglelik a helyben bizonyosan életképes lehetőségeket, s ha ez egy másikon is megtörténik, s ha ez egy kistáj, egy megye, egy régió, végül valamennyi kistáj, minden megye és az összes régió minden egyes településére igaz lesz, majd akkor lehet nagyléptékű programokban, megvalósítható és majd meg is valósuló országos fejlesztési tervekben gondolkodni. Gondolom, és remélem, hogy a szakmai vendégségben nála járt hazai és a magyar határ menti romániai polgármesterek, népművelő kollegák, almatermelő gazdák, a különféle civil szervezetek aktivistái ugyanúgy megértették, és erre figyelmesen teszik otthoni dolgukat.

A már megidézett Vörösmarty téri találkozásunk során a *helyi polgári szerepvállalásról* beszélt. Otthoni újságjaiban olvasott a nálunk szerveződő polgári körökről, és sajnálkozott, hogy ezek politikai felhangot hordoznak, hiszen ebből egyenesen következik, hogy míg az egyik oldalnak kedvesek, a másiknak ellenszenvesek lesznek. Vagy ha nem válnak azzá, úgy bizonyosan kontra-szerveződések születnek majd a települések szükségszerű átpolitikáltságából következőleg. Mint mondta, az

Európában egyre szélesedő helyi polgári mozgalom is hordoz politikumot, de nem jobb-vagy baloldalt, hanem legfeljebb az éppen regnáló helyi/regionális hatalom színével megegyezőt vagy éppen ellentéteset, hol ilyen, hol olyan színűt tehát. A részvétel, az együttműködés, a párbeszéd, az összefogás az érték valamilyen helybéli adottság közösen koordinált kihasználására, valamilyen helybéli lehetőség, például a helyben rendelkezésre álló források, a helyi emberi, természeti és egyéb viszonyok felhasználása érdekében. Hol együttműködve ebben a képviseleti demokrácia eredményeképp megválasztott önkormányzattal, vagy éppen annak időleges (nálunk négy éves) akarata ellenére szorgalmazva-megteremtve azt. Mert – mint mondta – életképes fejlődés csak a polgárok egyetértéséből valósítható meg. Ellenükben nem megy.

Hosszan beszélt erről, példákat is mondott. Egyszer majd megkérem arra, hogy írja le ezt valamennyiünk számára. Szövegeket is ígért minderről. Ezek azóta megérkeztek; közülük az egyik az alábbiakban közreadott írás.

*

Szaktánk nem pusztán és nem feltétlenül csak a kultúra terjesztéséből áll, helyesebben: nem csak azon rendezvényformák előállításából, amit a művelődési otthoni statisztika összegez. Abból is, de manapság már polgárjogot nyert a közművelődési munkának a mindennapi kultúrával, a turisztikával, a vendéglátás-

sal, a sporttal, a közélet szervezésével, a szakképzéssel stb. való ki egészítése. Az általam a népművelésről a '60-as években tanul-takon vagy a '70-es években gyakorló művelődésiház-igazgatóként pusztán az Országos Népművelési Tanács irányelveinek megvalósításán, mint munkánk szokványos keretén régen túl vagyunk. A hajdani ifjúsági klubmozgalom, a táncházakkal megjelent új közösségi formák, a '80-as évek elején kiteljesedő intézményi kísérletek, az egyidejűleg megjelent új munkaformák és ismeretek, a faluházak, az első egyesületszervezési kezdeményezések, a szabadművelődés gyakorlatának rehabilitációja, a művelődési otthon-egyesületek mind-mind a népművelői munka kiszélesítését, hatókör-bővülését jelentették. És bár jelen új rovatunk első szövegében leírt, ahhoz hasonló helyi polgári együttműködést több jeles kollegánk szervezett-csinált a '80-as évek körülményei között szerte Magyarországon, és az akkortól honos közösségfejlesztés gyakorlata azóta is hasonló kezdeményezéseket eredményez, azok elszigeteltsége miatt tán mégsem haszontalan e hasábokon a rokon, de a szerencsésebb körülmények miatt meg is maradt és megizmosodott nyugat-európai példát az érdeklődő olvasó elé tárni.

Például azért, hogy szokjuk nyelvezetüket. S hogy belegondoljunk: a jövő év májusától közössé csiszoló szakmánkban ekként (is) fogalmazó-gondolkodó kollegáink lesznek.

POITIERS – A POLGÁRI ÉLET OBSZERVATÓRIUMA

Egy a polgárok által kézbe vett önkormányzati kezdeményezésről*

Legjelentősebb választási ígéretének megvalósításaként, az 1995-ös helyhatósági választások után az 1995-2001 mandátum idejére Poitiers Városi Tanácsa egy polgári Chartát dolgozott ki. A Charta előszava világosan megjelöli a kezdeményezés szellemiségét: „Egy város polgárának lenni annyit jelent, mint részt venni a város mindennapi életében, és értelmet adni a közös sorsnak. A polgári tudat fejlődése tehát a társadalmi kötődés megerősítésének eszköze, amely szembeszáll a megosztott társadalom irányába való sodródással.” A részvételi demokrácia a város oxigénje, amely egy önkormányzati szerződés és az azt ihlető értékek keretében működik, de elismeri az egyesületekbe tömörülő vagy egyesülethez nem tartozó lakók szabadságát és függetlenségét is, és nem fogadja el ezek egy részének kizárását. Elfogadja, hogy esetlegesen felmerülhetnek konfliktusok, de igyekszik rajtuk túllépni azért, hogy egy szolidárisabb közösséget alkosson.

A Polgári Charta 15. Fejezete kezdeményezi az Obszervatórium megalapítását. Kiköti, hogy „Egy képviselőkből, egyesületi tagokból, társadalomtudományi szakértőkből álló csoport vizsgálja meg a városban a polgárság működésének mikéntjét, és ossza meg észrevételeit az önkormányzattal és az együttműködés különböző fórumaival.”

Az Obszervatórium a polgársággal kapcsolatos ügyekkel megbízott önkormányzati biztosa által felkért, kizárólag önkéntes alapon dolgozó személyekből áll. Így rendszeresen hét vagy nyolc személy dolgozik az Obszervatóriumban. Az ötlet a Poitiers-i "Concordet Kör" (Oktatási Liga) berkein belül szü-

letett, melynek aktív tagja a városházáról delegált tanácsos. Az Obszervatórium további tagja a Jogi Kar rektora, egy másik jogtudós, egy újságíró, egy közgazdasági professzor, a helyi fejlesztésügy egy szakértője, és még néhány helyi lelkes tag; mind-egyikük erősen elkötelezett az ügy iránt. Az Obszervatórium nem rendelkezik költségvetéssel, hanem a „Szolidaritás és helyi fejlesztés” szolgálat gondoskodik a titkárságról, és fizette, például, az első beszámoló nyomtatásának költségeit.

Az Obszervatórium tagjai nagy hangsúlyt fektetnek függetlenségükre. Olyan „megfigyelő csoportnak vallják magukat, mely anélkül küld a képviselőknek helyzetképet, hogy kioktattaná őket vagy bárkinek is előírna valamit.” Úgy vélik, hogy „mindazok szolgálatában állnak, akik a helyi hatósággal történő párbeszéd folyamatában elkötelezik magukat, és akik szükségét érzik e folyamatok „semleges értékelésének.”

Nem kell eltitkolni, hogy az önkormányzati többség néhány képviselője idegenkedve fogadta, amikor az Obszervatórium az első tanulmányait akarta végezni. Minden bizonnyal féltek a kritikától és nem értették, hogy mibe is keverednek bele, ezért nem mindenki válaszolt a köztük kiosztott kérdőívekre. Noha az egyesületekkel és a lakosokkal való együttműködés még a Polgári Charta elfogadását jóval megelőzően elindult, a képviselők közül többen még szkeptikusak a részvételi demokrácia bevezetésével szemben, „a nemzeti sajtó által felfújtt divatos játékszer”-nek titulálván. Az ötlet ennek ellenére egyre jobban elfogadott, és a rendszeres együttműködés néhány reflexe már beidegződött. Az Obszervatórium a polgármester és a Poitiers-t irányító baloldal (Szocialista Párt,

* Az írás Georges Gontcharoff kutatása alapján készült.